

Egy püspöki hagyaték kincsei

Túróczy Zoltán iratai Győrben

Tavaly év végén emlékeztünk meg Túróczy Zoltán halálának ötvenedik évfordulójáról. Egyházpolitikai szerepének megítélése talán a mai napig kissé ellentmondásosnak hat, ugyanakkor kétségtelenül a 20. század kiemelkedő formátumú evangélikus lelkészei közé tartozik, akit a gyülekezetek háromszor választottak meg püspöknek, s akit a politikai erő háromszor mozdított el hivatalából. Ötven év távlatából a megemlékezés már elsősorban nem az élő szemtanúk beszámolóira, hanem a róla és tőle fennmaradt írásos forrásokra támaszkodhat. Ilyen források számos helyen fellelhetők, ám leggazdagabb együttesük a győri Ráth Mátyás Evangélikus Gyűjteményben őrzött hagyatéki anyag.

A Túróczy-hagyaték levéltárba kerüléséről nem maga Túróczy Zoltán, hanem elhunytja után a családtagjai intézkedtek. Az átadásra szánt iratokat gondosan átválogatták, alapszinten rendezték, s így kerültek be a győri gyülekezet levéltárába még az 1970-es években.

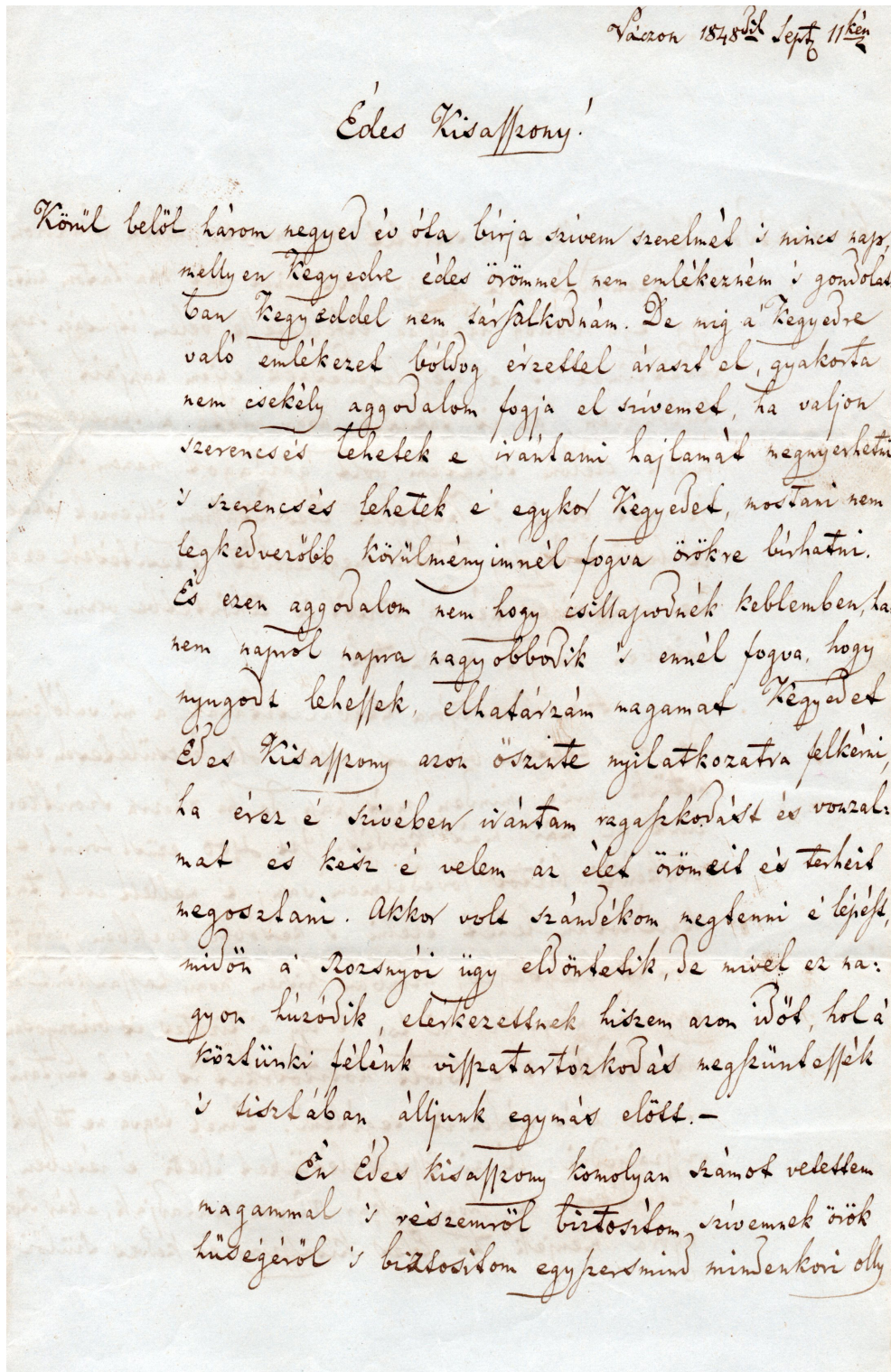
A későbbi évtizedekben az iratokat többen is gyarapították és ismét rendezték, elsősorban a Győrben szolgáló Kovács Géza és Tekus Ottó lelkészek. 2010-ben darabszintű jegyzék készült a teljes állományról, amely nagymértékben megkönnyíti azok munkáját, akik kutatni szeretnének az iratanyagban.

HAGYATÉK ÉS CSALÁDTÖRTÉNET

Túróczy Zoltán – mint a két világháború közötti időszakban oly sok értelmiségi – maga is kutatta családjának múltját. Különösen is édesanyjának felmenőire volt kíváncsi, akik több nemzedéken keresztül lelkészekként szolgáltak. Gyűjtötte a fellelhető adatokat és dokumentumokat dédapjára, a budavári gyülekezet egykori lelkészére, Bauhofer Györgyre (1806–1864), valamint nagyapjára, a Tiszai Egyházkerület egykori püspökére, Czékus Istvánra (1818–1890) vonatkozóan. Előbbivel kapcsolatban az időbeli távolság okán már csak néhány eredeti iratot tudott fellelni, ám nagyapjával kapcsolatosan komoly irathagyatékot sikerült összegyűjtenie.

Az általa megőrzött, így a saját hagyatékában fennmaradt Czékus-források közül különösen is figyelemre méltó két levelezési sorozat. Az egyik Czékus István leveleit tartalmazza, amelyeket Bauhofer Vilmához írt házasságkötésük előtt, illetve utána. A levelek különlegességét az adja, hogy ennyire személyes jellegű iratok nagyon ritkán kerülnek levéltárba, ezeket általában a családok őrzik tovább, s nem adják át. ►

Czékus István levele későbbi feleségének (Vác, 1848. szeptember 11.)

Hasonlóan személyes levélváltást tartalmaz az az iratcsoport is, amely Karsay Sándor dunántúli szuperintendens Czékushoz írt leveleit foglalja magában. A fennmaradt írások egy hosszú és szoros barátság s ezen keresztül két család történetébe engednek betekintést, ám ezen túlmenően azért is becsesek ezek a dokumentumok, mert Karsay közéleti

és egyházpolitikai témákról is elmondja bennük a véleményét, de nem püspöki minőségében, hanem magánemberként.

TÚRÓCZY, A PRÉDIKÁTOR

Amikor a dunántúli gyülekezetek 1948-ban Túróczyt választották meg püspöküknek, az eseményről – többek között – a korábbi győri szolgatárs, Szabó József

dunánineni püspök is beszámolt egy cikk formájában, amelyben a következő módon vetette össze a nyugdíjba vonuló Kapi Béla és a frissen megválasztott Túróczy Zoltán személyét: „Nem hiszem, hogy püspök valaha is annyit levelezett volna, mint Kapi Béla, és nem hiszem, hogy püspök valaha is annyit prédikált volna, mint Túróczy Zoltán.”

E mondat igazságtartalma teljes mértékben visszatükröződik a ránk maradt hagyatékban, hiszen a túlnyomó részét prédikációk, hitébresztő előadás-sorozatok, bibliaórákon elhangzott igemagyarázatok teszik ki. Számuk több ezerre tehető, s lefedik Túróczy Zoltán egész igehirdetői pályafutását a teológusként végzett korai szolgálatoktól egészen az 1960-as években elhangzott utolsó prédikációkig. Ezek egy részét az elmúlt évtizedekben ugyan publikálták, ám zömükben még nem közzétett iratanyagokról van szó. Ugyanakkor reménykedhetünk abban, hogy az elkövetkezendő években a Túróczy-prédikációk közkinccsé tételében is óriási segítséget nyújthat a néhány évvel ezelőtt országos szinten megindított Igehirdetés-felhő projekt.

LEVELEZÉSEK

A fennmaradt irategyüttesben számos értékes levelezés is ránk maradt a korábban említettekén kívül. Ezek közül érdemes kiemelni Gáncs Aladár leveleit, amelyek különösen őszintén tárják elének egy hihetetlenül ügybuzgó és lelkes ifjú evangélikus lelkész belső vívódásait és azokat a nehézségeket, amelyekkel pályája során szembe kellett néznie.

Izgalmas olvasmányok Kutas Kálmán vagy Egyed Aladár Túróczyhoz írt levelei is. Az előbbieken kívül az adja, hogy Kutas számos versét is elküldte Túróczynak, így irodalmi munkássága is jól kidomborodik a fennmaradt levelezésben keresztül. Az utóbbi pedig elsősorban azért értékes, mert bepillantást nyerhetünk az Egyesült Államokban működő magyar evangélikus gyülekezetek mindennapjaiba. Ehhez kapcsolódóan rendhagyó módon a hagyatékban még egy levélsorozat maradt fenn. Ezeket maga Túróczy írta 1965-ben, amikor öt hónapot töltött betegeskedő lánya és unokái mellett Chicagóban. Ott-tartózkodása idején természetesen igyekezett végigjárni a magyar nyelvű gyülekezeteket is, s benyomásairól, tapasztalatairól részletesen beszámolt otthon maradt családtagjainak.

Túróczy Zoltán pályafutásával összefüggésben köztudott, hogy élénk kapcsolatokat ápolit finnországi evangélikus lelkészekkel, s az 1930-as évektől kezdődően óriási szerepet játszott a két evangélikus egyház kapcsolatainak élőbbé és szorosabbá tételében. Az aktív szolgálati évek alatt kötött barátságok természetesen a nyugdíjazása után is megmaradtak. Ezek emlékét őrzi a gyűjteményben több mint száz finn nyelvű levél, valamint egy fényképalbum, amely Túróczy finnországi élményeit dokumentálja.

Rövid írásom csupán egy-egy jellemző vagy éppen érdekes dokumentumcsoport felvillantására vállalkozhatott a rendkívül gazdag, harminchét doboznyi irathagyaték kapcsán. Ám soraimmal nem is a részletekbe menő bemutatás, sokkal inkább a figyelemfelkeltés volt a célom, remélve, hogy akár e sorok olvasása nyomán lesznek vállalkozók, akik érdemesnek tartják a püspök életének, munkásságának egy-egy aspektusát részleteiben is kibontani, s ennek eredményeképpen – akár már a közeljövőben – újabb értékes tanulmányokkal, publikációkkal bővíthet a Túróczy Zoltán szerepével foglalkozó irodalom.

■ VILÁGI DÁVID

A szerző levéltáros, a Ráth Máttyás Evangélikus Gyűjtemény vezetője

500.
 Kedves barátom!
 Kedvesen leírtam meg azon eljegyzés kap, mely kikötötte a család köztudottan érintetlen örökségét és a gyermekek jelszavát. Fogadd most egy, nyolc családoddal együtt az én és családommal fellelő kívánságait. – már most kíváncsi vagyok a te válaszára, ahányszor csak megírod a te leveleket. Legyen a te válaszára is csak egy válasz, és híváson hívessz!
 Próbáld a mulatónál nálam volt. Tűle eszem, hogy Aug. dejen lelkész irigység köztelen pedig ker. gyülekezet kap. Ez utóbbiak mi nyaralás Aug. 18. közege van júl. – Péter Mihály derék feljegyzésével júl. 17. emekül eljött. és korábban!
 Egy régi, csodálatos román-le az ide mellette kiemeltével, melyet azelőtt a családi fény körében. Ez a nap nem feledkezem meg.
 A teprai irigység 13 napon át az egész kényszerű, hogy elmaradjon a család és a fűzőre azaz. Egy az ide elhalasztás, majd csak a hon fűzőre Péter az irigységkel de Péter meg lehet együtt is honában azaz. le tekerkez, hogy a kudarci fűzőre kapálhasson.
 Tegnap, lelkész a családdal ahaztam a házban az. tegnap lelkész kacholirák. Kérlek fia volt az és mi irigye és az az irigye?
 Szeretese kívánságaim írásommal fellelő megírod
 Győr júl. 24. 88v. híved
 Karsay

Karsay Sándor levele Czékus Istvánhoz (Győr, 1880. július 24.)

Csoportkép 1931-ből – balról jobbra: Szabó József, Túróczy Zoltán, John Nelson Christananda indiai misszionárius, báró Podmaniczky Pál